

ENTREVISTA A DOLORS ADSERÀ I PONS, filla del Pla de Santa Maria. Setanta-nou anys.

per M. Carme Ribé i Pallarés

Quines són les seves dades personals?

Vaig néixer al Pla de Santa Maria, que llavors es deia Pla de Cabra. Els meus pares ja eren d'aquí al Pla de Santa Maria. Van tenir tres fills, jo era la gran, després anava el Joan i el petit era el Sebastià.

Vam viure sempre en una casa al final d'un carrer que es deia "La Réria" encara que nosaltres dèiem que vivíem a la plaça "Soldevila", perquè la casa estava entre aquest carrer i la plaça. Després, aquesta casa se la va quedar el meu germà Joan, que era l'hereu.

Jo, quan em vaig casar, vaig marxar de casa per anar a viure a cal "Pallarés", que era el renom de la casa del meu home. El meu home es deia Joan Pallarés Canela, i era fill d'una casa de forners. Ens vam casar el dia 6 d'abril de l'any 1940, tot just acabada la guerra.

L'any 1942 va néixer el meu primer fill que li vam posar Joan, com el seu pare. Al cap de dos anys, l'any 1944, va néixer la meva filla Carme.

Des de quan em vaig casar fins ara, he viscut a la casa del meu home, també a la plaça "Soldevila".

Quant a la meua vida professional, vaig treballar molts anys a la fàbrica tèxtil del poble, però després vaig plegar per ajudar el meu home al forn, ja que ell era forner. És a dir, als dotze anys vaig acabar els estudis i vaig començar a anar a treballar a la fàbrica tèxtil del poble. Allí primer em feren treballar als filats, on fèiem el fil, i després vam fer una vaga totes les treballadores perquè ens féien treballar massa hores, i llavors vaig passar a treballar als telers, on fèiem el teixit. Vaig anar a la fàbrica fins quan vaig tenir el Joan, llavors vaig plegar i em vaig quedar al forn per ajudar on em necessitessin.

Vaig demanar la jubilació quan vaig patir d'una llaga a la cama i el metge m'ho va recomanar. I ara em dedico a fer "labors" i a cuidar plantes, que són dues coses que sempre m'han agradat molt.

Com va viure la Guerra Civil?

Ai, mira! La vaig viure a casa amb els pares. Si podíem, a la nit anàvem a treballar a la fàbrica, ja que aleshores quan hi havia claror ens treien l'electricitat i no podíem treballar perquè les màquines anaven amb electricitat. Així a les nits aprofitàvem per treballar quatre o cinc hores, però molts cops mentre treballàvem sentíem l'aviació i ens havíem d'escapar corrent cap al darrera de la fàbrica i allí ens ajèiem per terra, per les herbes d'un tros que hi havia per allí a la vora, perquè no ens veigessin i esperàvem fins que havien passat; llavors tornàvem a posar-nos a treballar.

On estava quan va esclatar la guerra, el 18 de juliol?

A casa no ens en vam assabentar fins més tard, perquè els meus pares no estaven gens interessats en política i tampoc no teníem ràdios ni res de tot això. I després els pares tampoc no ens digueren gran cosa perquè no ens espantéssim.

Què recorda vostè d'aquell dia o de tots aquells dies?

No recordo gran cosa. Sé que hi havia soldats per les carreteres que feien com a senyals a terra. Després també vam haver d'amagar molts llibres i objectes religiosos pel camp i d'altres els vam portar a l'església i allí els soldats cremaven el que volien i el que els semblava s'ho quedaven. I també ens van fer portar tota la moneda a l'Ajuntament i allí es quedaven el que volien.

Què va succeir al Pla?

Mira, el dia 26 de juliol van matar un home que va ser el primer, era de cal Ropell i el van afusellar a la porta del cementiri. Després el dia 20 d'agost van anar a matar 10 homes del poble a la carretera del Catllar; això ho van fer perquè no els interessava matar-los aquí al poble i els van agafar i els van prendre i quan van ser prop del Catllar, van parar i els van matar i després pagesos o gent que anava per la carretera els van trobar.

Durant la Guerra, on estava vostè?

Quasi podria dir que durant tota la Guerra vaig estar a casa amb el pare i la mare, ja que el meu germà Joan va anar a la Guerra i al Sebastià, més tard, també li van fer anar. I nosaltres cap als últims mesos de la Guerra, vam anar a viure al camp. És a dir, quan vam veure que anaven "maldades", jo, el pare i una amiga meva vam anar a viure a un tros que teníem i la mare es va quedar al poble a guardar la casa.

Amb qui estàveu durant la Guerra?

Normalment vaig estar amb el pare i la mare, ja que un germà meu va anar a la Guerra i l'altre després també el van cridar, era de la lleva "del biberó", ja que era molt jovenet.

Què menjaven durant la Guerra?

Mira, menjàvem el que podíem. A casa, teníem quatre gallines i en plegàvem uns quants ous cada dia. Després també hi havia una veïna que tenia oli que li havien donat uns soldats i ella ens donava oli i nosaltres li donàvem uns quants ous. Després també arplegàvem quatre verdures del tros i a més a més ens donaven "la racció" que era normalment una mica de pa de moresc. I si jo a les nits anava a la fàbrica em donaven una mica de pa.

Com va ser la postguerra per a vostè?

Jo, poc temps després d'acabar-se la Guerra ja em vaig casar, i vaig marxar de casa i allí ja hi va haver una boca menys per alimentar. Vaig anar a viure a casa del meu home i en un principi, encara vaig provar d'anar a la fàbrica perquè el sou per petit que fos,

sempre anava bé. El meu home també havia anat a la Guerra, però com que tenia l'ofici de pastisser, el van posar d'intendència i va estar bé.

Com vàreu sortir de la postguerra?

Anant tirant i anant treballant. Quant es va acabar la Guerra, vaig tornar a anar a la fàbrica, com moltes altres dones. I sort de la fàbrica!

Per què creu vostè que va venir la Guerra Civil?

Crec que per la política i per la misèria que hi havia per tot arreu. A casa, no estàvem gens posats en política però sí que passàvem gana, com a moltes cases.

Quins fets històrics, a part de la Guerra Civil, heu viscut?

Mira, jo com que noestic posada en política, tot ho he anat trobant igual, però el que més m'ha afectat de tot el que m'ha passat durant la vida, és la mort del meu home, l'any 1977, va ser molt trist.

Què en penseu del Règim de Franco?

Molta i molta misèria. Encara que jo ja potser no la vaig viure tant perquè ja m'havia casat i vivia a casa del meu home i allí ja vaig veure més un duro i ja vaig estar més bé.

Van adonar-se que estaven sotmesos a una dictadura?

No, no. Perquè llavors no teniem ni ràdios ni res. Nosaltres anàvem treballant i anàvem fent la nostra vida normal.

Com creu que va ser la transició política, el pas del Règim franquista a actualment?

Jo, no vaig notar res de res. Ho he anat trobant tot igual.

Com valoreu el clima que es viu avui a Catalunya i a Espanya?

Jo el valoro molt bé. Principalment el fet de cobrar. No sap ningú el bé que m'ha vingut això de cobrar la jubilació.

Creieu que és possible una altra guerra civil?

No, de guerres, que no en vinguin! ¡Ni mai que en vinguin de guerres! ¡Ai, no! ¡Que les allunyin!

Quins oficis ha fet vostè durant la vida?

Sí, jo vaig treballar vint anys a la fàbrica de teixits del Pla de Santa Maria. Allí vaig estar dos o tres anys treballant als filats, on feiem el fil dels teixits, i després vaig passar a ser teixidora, que m'agradava molt. Si feies de teixidora, tenies la possibilitat de fer premi, és a dir, si feies trenta nou trossos de roba de 100 m. cada un, amb set setmanes, et donaven premi, que era un premi de 39 ptes. a més a més del sou, que era inferior a aquesta quantitat.

Durant la Guerra anaven treballant a les nits unes quantes hores, ja que, durant el dia, no hi havia electricitat. I fins l'any 1942, que va ser quan vaig tenir el nen, vaig anar a la fàbrica. Després de tenir el nen, em vaig posar a treballar al forn dels pares del meu home. I a mida que els sogres es van fer vells, van anar deixant la feina al forn i ens en vam anar ocupant jo i el meu home, encara que també ens ajudava la Maria, que és la germana del meu home.

Em podria explicar en què consistia l'ofici de fer pa?

Mira, llavors la gent del poble eren pagesos i a cada casa collien blat del camp. D'aquest blat, portant-lo al molí de Santes Creus o a algun altre, en feien farina; aquesta farina cadascú l'amassava a casa seva, on hi tenien l'amassadora, que era com a una mena

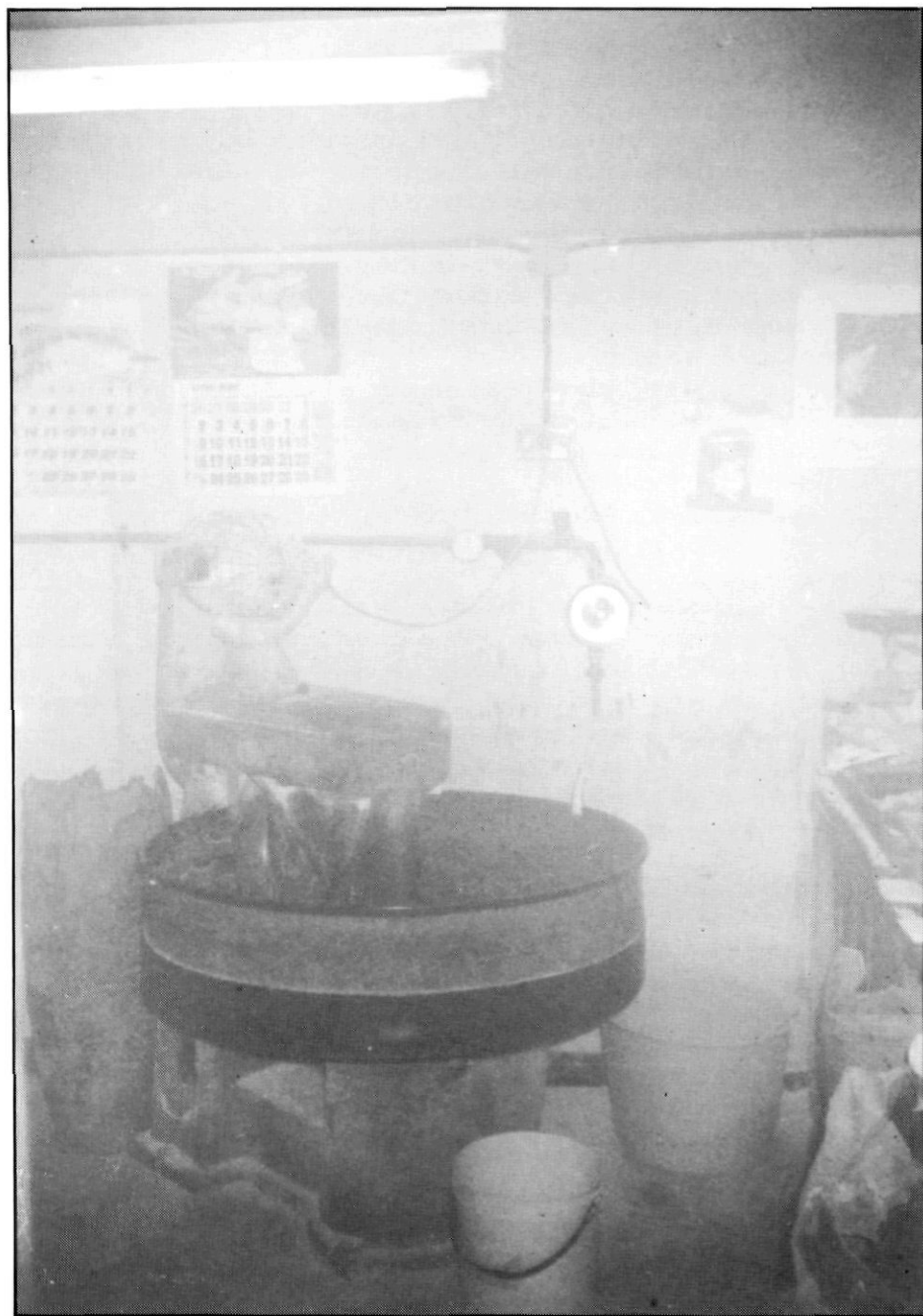
de ribell, o la pastaven a la pastera que era com a una mena de taula gran amb uns llistons a tres bandes. Quan ja tenien la pasta feta, ens la portaven amb coves i draps aquí al forn, i la nostra feina era coure aquesta pasta, que era el pa. A més a més, nosaltres també fèiem pa, encara que no més fos una fornadeta per si hi havia algú que no collia blat; i a més a més, el meu home, durant molts anys, va portar pa a Querol i allí l'hi canviaven per llenya. Al poble de Querol, hi havia molta llenya.

Ara, si t'haig de dir com fèiem el pa, et diré: tiràvem unes quantes galletades d'aigua a l'amassadora, després hi tiràvem la farina i també hi posàvem la pastilla, que eren com a unes pastilles del tamany de les de sabó, però era llevat, quan l'amassadora ja havia fet la pasta, la posàvem a la pastera, que era una taula molt i molt gran i allí anàvem pesant la pasta i en fèiem els pans i els anàvem posant a una caixa gran, separant-los amb roba i anàvem posant aquestes caixes, que eren com a calaixos en unes calaixeres molt grans, a punt per posar la pasta al forn. Per posar i treure la pasta del forn, fèiem servir les pales de fusta i era molt senzill, però és una feina d'home.

Si la fornada era de pa que ens havia portat la gent per coure, aquests venien per veure si ja estava cuit i quan ja ho estava el trèiem i cadascú agafava el seu, tenint en compte que per tal de conèixer-lo s'hi feien senyals.

Com eren aquests senyals?

Quan encara no havíem posat la pasta al forn, cada casa feien un senyal en una punteta del pa, com per exemple: "Poteta", que consistia en fer un pessic a la pasta però amb tres dits de forma que a la pasta hi quedessin tres ditadetes o tres clotets com si fos la petjada de la pota d'un animal; també hi havia el "pessic" i el "pessic trencat", aquest darrer era un pessic però amb un tall al mig del pessic; d'altres s'hi feien "creueta", era una creu petitona sobre la pasta; alguns preferentment "barreta", i agafaven una mica de pasta en forma de barreta i l'afegien sobre el pa; també es feia molt "Cargol" que era un dibuixet de cargol sobre la pasta,...

L'amassadora era una màquina del forn que s'ocupava d'amassar l'aigua i la farina, junt amb la pastilla, per fer la pasta del pa.

Quina matèria primera utilitzaven?

Així com ara als forns necessiten tantes coses perquè fan coques, ensaïmades, magdalenes i un munt de pastes a més a més de pa, nosaltres només fèiem pa, ni tan sols no fèiem barres, només fèiem pans rodons i ben grossos, perquè llavors la gent pastaven un camí cada setmana o cada dues i els pans com més tou de pasta tenien menys s'assecaven. En fer només pans, et diré que el que fèiem servir era: Aigua, farina i pastilla. A més a més, necessitàvem llenya per fer brandar el forn.

D'on procedia la matèria primera que utilitzaven?

D'aigua, fèiem servir la de casa. La farina ens l'han anat portant els viatjants, però això ja ha estat més últimament, ja que abans la gent o ja es portaven el pa amassat de casa i només el coïem, o ens portaven una saca de 12 quilos de farina i nosaltres els donàvem 10 quilos de pa, per exemple. Es feia de tot.

La pastilla sempre ens l'han portat els viatjants, encara que en un principi ens la portava el correu i sempre que se'ns acabava i ens feia curt anàvem a cal "Nam", que era una botiga del poble i ens en venien petites quantitats.

Com comercialitzàveu el producte?

El producte, el comercialitzàvem amb la gent del poble i normalment sempre teníem els mateixos clients, encara que el meu home també va provar d'anar un temps a Querol a vendre'n.

De la gent que venia, n'hi havia que portaven la pasta i només els hi coïem a canvi d'una quantitat de farina o de diners; d'altres et portaven una quantitat de farina i nosaltres, en proporció a aquella quantitat els en donàvem una de determinada de pa; i d'altres venien a comprar el pa que fèiem, tal com es fa avui en dia, però no eren gaires els que ho feien; inclús n'hi havia que ens portaven una gran quantitat de farina i llavors anaven venint a buscar el pa de mica en mica i, quan s'acabava la farina en portaven més, tot això però ho anàvem apuntant en una llibreta i i en portàvem el control per no predre el compte.

Jo al forn era la que venia el pa, apuntava les coses a la llibreta i ajudava el meu home a fer el pa, a pesar la pasta... A més a més, tenia quatre gallines i quatre conills i tot anava per la casa.

Quin horari feia?

M'aixecava a les set del matí, preparava l'esmorzar del nen i de la nena i després anava a baix i ajudava al forn tot esperant per si venia algú a comprar, ja que no teníem botiga i ho fèiem tot allí al forn, encara que hi vam posar un taulellet petit. Després també anava a comprar una mica per fer el dinar. I a la tarda també vigilava per veure si venia algú i cosia. I al moment que podia anava a cuidar les bèsties que teníem.

Cobrava algun tipus de sou?

No, no. Quan necessitava cèntims, el meu home me'n donava. A més a més, jo tenia les bèsties, i si arreplegava dues o tres dotzenes d'ous les venia a cal "Benet" o bé a uns homes que passaven de tant en tant i en compraven.

A casa també hi havia "l'abuelo", que era el meu sogre, i aquest poc a poc va anar deixant el forn per ocupar-se de la terra. Teníem "la Fonelloso", que era un tros molt bo i allí hi havia sembrat, ceps, avellaners; també teníem "la caseta", que era un altre tros, on collíem molts melons i més tard també vam comprar "La Plana" a una gent que no es

podien pagar el pa. N'hi havia molta de gent que, quan es va acabar la Guerra, estaven a la misèria i no es podien pagar el pa.

Quines eines fèieu servir?

Teníem el forn, que anava amb llenya; després teníem la màquina amassadora, que era la que feia la pasta; també teníem la pastera, que ja t'he dit que era una taula molt gran on tallàvem la pasta i fèiem els pans per posar-los després al forn; també teníem un ganivet per tallar la pasta; a més a més, teníem els calaixos amb els draps, que eren d'una roba molt forta i impermeable, per posar-hi la pasta abans d'anar al forn; i els coves per quan trèiem el pa calent del forn. I encara et diré que fèiem servir unes balances per pesar els pans abans de vendre'ls, ja que en un principi, no pesàvem la pasta i la tallàvem a ull i llavors quan et demanaven un quilo de pa o el que fos, l'haviem de pesar cuit, i per anivellar el pes hi anàvem ficant llesques o algun tros de barrot. El barrot era un pa que li feies quatre punxons i quedava com una barra però que feia com una punxa llarga de tant en tant.

Quins eren els Sants de la seva devoció?

Jo en els Sants hi creia molt i encara hi crec. Els que sempre han marcat més la meva devoció són: la Mare de Déu dels Dolors, que és la meva patrona; després també el Sagrat Cor; mira de Verges del Sagrat Cor, per tot arreu en veuràs, el forn n'està ple. Sí, la Verge del Sagrat Cor, advocada de les causes difícils i desesperades; també he tingut una gran devoció al Sant Crist.

A més a més, jo fins els dotze anys vaig anar a les monges, és a dir, al col·legi de monges del poble, i elles em van ensenyar moltes oracions i em van ensenyar a dir el rosari; jo quasi cada dia era a dalt a la tarima a dir-lo, perquè m'agradava molt.

També em recordo que el mes que m'agradava més era el mes de Maria, que era el mes de maig. Aquest mes era el de les flors i el de la Mare de Déu i jo sempre cantava al Cor cançons dedicades a la Verge Maria.

I a més a més sempre he anat cada diumenge a missa.

Recordeu alguna història interessant que us hagi passat?

Mira només et diré que jo, com tothom, només pel sol fet de passar per aquesta vida, ja he viscut tota una llarga i interessant història, marcada per la misèria i la Guerra i que per molt que l'expliqui, cadascú coneix la seva i totes poden ser prou interessants.

Quines eren les cançons que cantaven abans?

Mira cantàvem aquella de "Carmeta de ma vida", que feia així:

"Carmeta de ma vida, no anem al cine, no anem al cine,
que de pensar em maregen aquelles coses bellugadisses.

Si és que m'aprecies nena no em desgraciïs, no em desgraciïs,
que estic prim com una anguila, de tant de cine, de tant de cine.

L'altre dia que al cine anàrem, com ja de costum
mentre enraonàrem encengueren el llum

i em sufocaren de tanta calor

perquè n'era un cine de calefacció.

Carmeta de ma vida, no anem al cine, no anem al cine,
que de pensar em maregen aquelles coses bellugadisses.

Si és que m'aprecies nena, no em desgraciïs, no em desgraciïs,
que estic prim com una anguila, de tant de cine, de tant de cine.

Jo t'ho prego per la mort de Déu,
 que no veus que el cine no ens convé,
 perquè en veure tantes coses
 el cor me palpita i així t'ho diré:

Carmeta de ma vida, no anem al cine, no anem al cine,
 que de pensar en maregen aquelles coses bellugadisses.
 Si és que m'aprecies nena, no em desgraciïs, no em desgraciïs,
 que estic prim com una anguila, de tant de cine, de tant de cine”.

Després també quan van sortir les primeres ràdios, passava un home pel carrer i cantava com un “romanso” i repartia uns paperets amb la cançó escrita, que deia així!

“N'és la ràdio un aparato, que fa poc que ha sortit nou,
 n'és bonic i molt barato, i d'aquí poc rato sentirem el Moscou.
 Tant sols posa una antena, uns filferros i uns cordons,
 i sentiràs de boca plena com des d'una galena surten les cançons.
 Oh, moreneta si escoltes la ràdio
 no estiguis soleta quan vingui l'Arcadio,
 perquè aquell fulano té cops amagats
 i sap tocar el piano pels quatre costats”.

Després, també sabia quasi tot el “Trobador català” de memòria. Sé “a la que Sant Jordi empanya” i després també sé “El diàleg”.

Però la poesia que més m'agradava de totes era “La vella filosa”. Aquesta feia així:
 “Jo sóc la filosa
 de veu reganyosa
 que sempre treballa
 al mig del carrer;
 jo explico la història
 que sé de memòria;
 veniu a la vora
 que jo us la diré.

Per anys endarrera,
 quan encara n'era
 petita, com ara
 los que m'escolteu,
 mon avi tenia
 aquella masia
 que a la terra, en ruïnes,
 encara veieu.

Los mals de les guerres
 trinxaren les terres,
 cremant les espigues
 lo foc dels canons;
 los camps i mesures

farcits de malures,
la fam hi portaven
pels quatre cantons.

Quan l'avi va veure
tants mals, i va creure
la hisenda perduda
per tants de perills,
va dir al meu pare:
-Ets jove tu encara;
treballa, i ensenya'n
també als teus fills.

Llavors baixaren
al poble, on trobaren
la mare un fus noble
i el pare un teler;
lo pare teixia
de nit i de dia;
la mare filava
al mig del carrer.

A còpia d'anyades,
treballs i suades,
lograren mos pares
poder descansar;
i, quan gran me feia,
la mare a mi em deia,
la seva filosa
posant-me a la mà:

-Aquí tens la teva
missió, filla meva;
per ella nosaltres
tornem a ser rics;
de nit i de dia
treballa i confia
que ella ha de salvar-te
dels teus enemics.

I des de llavors,
a totes les hores
la meva filosa
anava filant;

amb ella pujava
 mos fills, i els donava
 un nom lo més digne,
 un nom lo més gran.

Tothom me diu vella,
 tothom m'aconsella
 que deixi la feina
 per qui la pot fer;
 però mentres amb força,
 lo fil pugui tòrcer,
 la meva filosa
 jamai deixaré”.

Jo sóc la filosa
 de veu reganyosa
 que sempre cargola,
 lo fus cap per vall;
 gravéu eixa història
 en vostra memòria,
 seguiu mon exemple
 i honreu lo treball.

També em recordo de “La formiga”:
 “Formiga, la formiga
 que corres pel sembrat,
 i esperes de l’espiga
 que salti un gra de blat.

Los dies aprofita
 en proveir ton caliu
 dels grans que la cullita
 et brinda cada estiu.

Si aquestes llavors guardes
 al cau per ton govern,
 podràs menjar en els
 dies pluigosos de l’hivern.

Perquè, com no podries
 sortir amb les freds pel camp,
 de fam te moriries
 i és trist defallir de fam.

Formiga, la formiga
que corres pel sembrat
i esperes de l'espiga
que salti un gra de blat.

Amb fe cada anys renova
a l'home aquest consell:
-Qui fa el treball de jove,
descansa quan és vell”.

Per últim te'n diré una de molt bonica, que diu així:
“Entre l'ordi i la civada,
per no saber què escollir,
una mula es va morir
de fam en una porxada.
Així, alguna vegada,
si el negoci o l'interès
en un cas tan compromès
ha vingut a conduir-nos,
per no voler decidir-nos
nos hem quedat sense res”.

Quins refranys utilitzàveu?

“Sembra primerenc, sembra tardà, al juny ho hauràs de segar”.
“Per Sant Josep, el brot al cep”.
“Març marçot mata la vella i el vellot i la jove si pot”.
“A l'abril cada gota val per mil”.
“Pel maig cada dia un raig”.
“Al juny la falç al puny”.
“Al juliol ni dona ni cargol”.
“A l'agost a les set ja és fosc”.
“Al setembre els marges pasten”.
“Per Sant Lluc, sembra pagès, mullat o eixut”.
“Per Tots Sants capes i mocadors grans”.
“Per Santa Caterina si tens blat fes-ne farina”.
“Per Nadal un pas de pardal”.
“Quan el dia creix el fred neix”.
“Per Santa Creu faves i pèsols per tot arreu”.

“Sant Sebastià totes les festes va aviar, menys la Candelera que se la va deixar al darrera”. (Vol dir que totes les festes, com Nadal, Sant Esteve, Reis... van abans de Sant Sebastià, que és el dia 20 de gener, i l'única festa que va quedar després és la de la Candelera).

A què jugàveu quan éreu petits?

Mira, jugàvem molt al “bòlit”, que consistia en agafar una fusta llarga d'uns dos pams

i li feies una punxa i després el posaves al damunt d'una pedra o d'alguna cosa de forma que la punxa sortís una mica cap a fora i amb una altra fusta o amb una masseta ho picaves fort per tal que anés com més lluny millor.

Després també jugàvem a "pedrissos tristos". En aquest joc, sempre havies de ser dalt d'un pedrís o almenys ho havies d'intentar, per tal que el qui parava no t'agafés i si t'agafava, et tocava parar.

També vaig saltar molt a corda, que m'agradava molt.

Un altre joc era el de marquets, que consistia en recollir quatre marquets, que eren uns ossos que trèiem de la pota del be i els pintàvem de colors, aquest ossos els havies de col·locar i després tirar una bola.

Després també havia fet molt de coixí, és a dir feia puntes de coixí, que m'agradava molt.

Quins remeis casolans hi havia?

Si ens fèiem un tall o una ferida ens hi posàvem vi i, si era el temps del raïm, ens hi posàvem el suc de dos o tres grans de raïm.

També fèiem com a una pasta o pomada amb oli i aigua tot debatut, que anava molt bé per refrescar les orelles o pels llocs on t'hi passaven els nervis.

Si tenies mal de ventre, et feies una mica de Maria Lluïsa o una mica de sopes de farigola.

Quan estaves nerviós, et feies una mica de til·la bullida.

Quan vam tenir la varicel·la o quan et sortien grans t'hi posaves una mica de greix de gallina.

Per als fredats agafaves una olla, hi posaves aigua i després quan ja bullia hi afegíem fulla d'eucaliptus, menta i una mica de romaní i d'espígol i després tapaves l'olla i després quan la destapaves t'hi ficaves de cap amb un drap damunt i respiraves aquell vapor.

Quan et queien massa els cabells, te'ls rentaves amb un ou i anava molt bé i quan notàvem que havíem agafat polls, que abans molta canalla en portava, ens xupàvem el cap d'esperit i hi posàvem un mocador al damunt i l'endemà només calia raspallar-te'l i t'anaven caient tots.

En què va afectar la Guerra Civil a la seva vida professional?

Aquí al forn, el meu home no hi era, perquè va anar a la Guerra, però si que sé que, al meu sogre, li van incautar el negoci i els soldats no li deixaven fer pa. Durant el temps de la Guerra del negoci del pa, se'n va encarregar "la cooperativa". Llavors va ser quan van prendre tota la farina que tenia al forn el meu sogre i no li deixaven coure pa. Després la feina vas ser per anar tornant la farina de mica en mica a la gent que la volien.

Mira encara et diré que els de "la cooperativa" que feien el pa eren soldats; ja que jo el pare i una amiga per l'entrada dels nacionals es vam escapar a una pallissa de soplug al camp, però la mare es va quedar a guardar casa i a l'acte d'entrada dels nacionals, la mare en sentir tocar campanes es va esverar i va córrer cap al refugi que hi havia prop del poble i sort que aquella de cal "Irene", que era una veïna nostra, es va posar davant de la porta de casa volent dir que allí hi havia algú que sinó haurien entrat a robar. I això ho sé perquè durant la Guerra vam haver de tenir uns soldats a casa a dormir, que eren els que s'encarreguen de pastar per "la cooperativa" i molts dies a la nit vàiem com arribaven amb unes sacades de llençols i de coses que prenien de les cases on no hi havia ningú.

Si vós tornéssiu a néixer quina feina us agradaria fer?

Mira, el món ha canviat molt i està contínuament canviant molt i molt de pressa. Abans havies de treballar molt i t'havies de donar molta manya per viure. Encara que venguessis pa, en venies molt poc i feis molt pocs quartos i avui en dia tot dóna molt més.

Però jo m'he anat adaptant a totes les coses, vaig anar a la fàbrica i em va agradar, he treballat al forn i també he fet el que he pogut.

Jo vaig anar a la fàbrica perquè no hi havia gaires quartots i s'acabava el pa de l'armari i la mare sempre amb aquella "quimera" que tenia perquè no podíem pagar. Primer vaig començar a la fàbrica i després també cosia a casa i em donava manya amb tot, feia vestits que hi passava dues o tres tardes per 7 pessetes i, no res!

Teniu alguna cosa més a dir?

No, no tinc res més a dir, perquè jo he tingut una vida molt trista i molt seriosa. En aquell temps no era com ara, no hi havia ni ràdios, ni televisions ni res i no podies assabentar-te de la política ni res. ¡Què redimoni! ¡No sabem res!